

I. [ZOBOWIĄZANIA STEFANA BATOREGO Z MEGGYES 8 LUTEGO 1576 R.]

My rady koronne, duchowne i świeckie, posłowie ziemscy, którzyśmy się to do Krakowa na koronację obranego Pana według elekcyi warszawskiej i potym według uchwały zjazdu Andrzejowskiego ziachali, oznajmujemy wszem wobec i każdemu z osobna, iż dnia dzisiejszego przyniesione i oddane nam są przez ręce posłów Elekta naszego Iego Miłości Pana Woiewody Siedmiogrodzkiego, to iest urodzone pany Emeryka Suliok de Zopor, Wojciecha Starzechowskiego, podkomorzego lwowskiego i Jana Radzieiowskiego, cztery listy pargaminowe, poprzysiężone przez przereczonego Elekta naszego, wszystkich pakt, artykułów, kondycyi, tudzież praw, swobod i wolności naszych pospolitych w sobie zamykające, które listy się w te słowa mają.

A. Litterae de praestito iuramento

Stephanus Dei gratia electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque etc., nec non Transylvaniae Princeps. Significamus hisce litteris Nostris quorum interest, universis et singulis, quia missis oratoribus ab ordinibus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae, qui Nos ad Regnum ipsorum regendum et administrandum, ex decreto electionis liberae statuum ac ordinum, qui Nos in Regem suum assumpserunt, invitarent, in magna frequentia hominum, in summo templo civitatis Nostrae Meggyes, octava die mensis Februarii, anni praesentis [5 II 1576], verbis conceptis ad Sancta Dei Evangelia, tale iuramentum ordinibus eiusdem Regni et Magni Ducatus Lithvaniae praestitimus:

Ego Stephanus Dei gratia Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque etc., nec non Transylvaniae Princeps etc. spondeo et Sancte iuro Deo omnipotenti, ad haec Sancta Iesu Christi Evangelia, quod omnia iura, privilegia publica et privata, iuri communi utriusque gentis et libertatibus non contraria, libertates, immunitates ecclesiasticas et seculares, ecclesiis, principibus, baronibus, nobilibus, civibus, incolis et quibuslibet personis cuiuscunque status et conditionis existentium, per divos praedecessores Meos Reges et quoscunque Principes, dominos Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae, praesertim vero Casimirum Antiquum, Ludovicum Loys nuncupatum, Vladislaum primum Jagellonem dictum, fratremque eius Vitholdum, Magnum Lithvaniae Ducem, tertium Vladislaum Jagellonis filium, Casimirum tertium Jagellonidem, Joannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum primum, Sigismundum secundum Augustum, ac Henricum, Reges Poloniae et Magnos Duces Lithvaniae, iuste et legitime datas, concessas, emanatas et donatas, ab omnibusque ordinibus, tempore interregni statutas atque sancitas, Mihi oblatas, nec non pacta et conventa oratorum Meorum, nomine Meo cum ordinibus, manutenebo, observabo, custodiam et tuebor at adimplebo in omnibus conditionibus, articulis et punctis in eisdem expressis, pacemque et tranquillitatem inter dissidentes de religione tuebor, manutenebo, nec ullo modo vel iurisdictione Nostra vel officiorum Nostrorum et statuum quorumvis, autoritate quemquam affici, opprimique causa religionis permittam nec ipse afficiam, nec opprimam. Omnia illicite a Regno Magnoque Ducatu Lithvaniae et dominiis eorundem quocunque modo alienata, vel bello vel quovis alio modo districta ad proprietatem eiusdem Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithvaniae aggregabo, terminosque Regni et Magni Ducatus non minuam sed defendam et dilatabo, iustitiam omnibus incolis Regni iuxta iura publica in omnibus dominiis constituta absque omnibus dilationibus et praerogationibus administrabo, nullo quorumvis respectu habito, et si (quod absit) in aliquibus iuramentum Meum violavero, nullam Mihi incolae Regni omniumque dominiorum uniuscuiusque gentis obedientiam praestare debebunt. Immo ipso facto eos ab omni fide, obedientia Regi debita, liberos facio, absolutionemque nullam ab hoc meo iuramento a quoquam petam neque ultro oblatam suscipiam; sic Me Deus adiuvet. De quo Nostro iuramento a Nobis praestito, ut omnibus et singulis quorum interest constaret, litteras hasce Nostras manu Nostra subscripsimus, sigillumque Nostrum, quo ad praesens utimur hic in Transsylvania, iis appendi iussimus. Praesentibus spectabilibus, magnificis

et generosis Ioanne Tarło de Szczekarzowice palatino Lublinensi et capitaneo Pilsensi, Georgio Mniszek de Magna Kunczyce incisore Regni ac Sanocensi et Socaliensi capitaneo, Alberto Starzechowski de Starzechowice succamerario Leopoliensi palatinide Podoliae. Nicolao Iazłowiecki de Buczacz palatinide Russiae et capitaneo Lubaczowiensi, Ioanne de Ostrorog, Martino Lwowski ab Ostrorog, Ioanne Płaza de Mstyczow, Georgio Niemsta de Krzcieńcice, Adamo Gorayski de Goray, Stanisław Łaszcz de Strzemielec, Stanisław Pstrokoński, Ioanne Beldowski, Ioanne Radzieiowski, oratoribus Regni Poloniae, in quorum manibus in summo templo civitatis Nostrae Meggyes hoc iuramentum praestitimus. Item: spectabilibus, magnificis et generosis domino Christophoro Bathori de Sumlio, comite perpetuo Comitatus Bioriensis, fratre Nostro observando, Chrystophoro Hagemas de Berego, comite perpetuo Comitatus Zolnok mediocris, Stephano Bathori iuniori de Sumlio etc. nepote Nostro, Samuele a Zborow, aulae Nostrae familiari, Valentino Teoreg de Eminig comite perpetuo Comitatus Hunyadis aulae Nostrae familiari, Georgio Bamfy Lozoncy capitaneo, aulae Nostrae familiari et consiliario Nostro, Ladisław Geffaffy de Rathor consiliario Nostro, Alexandro Kendy de Lona consiliario Nostro, Ladisław Chaki de Karetzeg, Stephano Tompa bano Nostro districtuum Karembe et Lugas, Volphango Bamfi comite Comitatus Dobocensis, Baltazaro Iakchi de Kusaly, aulae Nostrae familiari, Francisco Kendy de Ratnot comite Comitatus de Kikelo, Stephano Apaffi, praefecto arcis Nostrae Fogaras, Volphango Bethlen, Blasio Kamoti et Thoma Thorni aulae Nostrae familiaribus, Nicolae de Visselen et Emerico Suliog de Zopor magistris, protonotariis Nostris, Gabriele Vitez, comite Comitatus Torden, Gabriele Peokri de Petrovinia, Nicolao Valkai, Gabriele Chaki de Palota, Georgio Vas de Czegie et Ioanne Keffei de Nozali, comitibus Comitatus Kolosiensis, Michaelae Komis de Erdeo, Zentgeori comite fodinae Nostrae salium Siculicalium, Francisco et Emerico Lazar, indicibus regiis sedis Nostrae Siculicalis Maros, Volphango Komis de Zentpal et Michaelae Petki, sedis Siculicalis, Uduarseli iudicibus regiis, Augustino Heidug, regio iudice Cibisiensis, proceribus, dignitariis, officialibus et nobilibus Poloniae et Transsylvaniae et aliis quam plurimis omnium statuum et ordinum Regni Nostri Transsylvaniae et partium Hungariae sibi annexarum, legatis. Actum in summo templo civitatis Nostrae Meggyes, sub ipsis comitiis generalibus, octava die mensis Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto [8 II 1576]. Stephanus electus Rex subscripsit. Martinus Berzeviceius procancellarius subscripsit.

B. Litterae pactorum et conventorum

Stephanus Dei gratia electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque etc., necnon Transsylvaniae Princeps. Significamus hisce litteris Nostris quorum interest universis et singulis, quod post discessum et susceptionem Regni Galliarum per serenissimum Principem Dominum Henricum, Dei gratia Regem Poloniae et Magnum Ducem Lithvaniae etc., vigore iuris ac libertatum Regni Poloniae, conditionumque a praedicto serenissimo Henrico Rege susceptarum et promissarum, vacante Poloniae Regno et Magno Ducatu Lithvaniae, miseramus ad status et ordines Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae fideles Nostros, magnificos Georgium Blandratam Doctorem Physicum et Martinum Berzeviceium equitem auratum procancellarium, consiliarios, oratores et commissarios Nostros, qui de Nobis in Regem assumendis cum ordinibus agerent. Divinique numinis instinctu in comitiis generalibus electionis Regis, sub Varsavia habitis, ordines Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae, Nos Regem creasse, conditionibus et articulis inter eosdem ordines ac oratores Nostros ibidem conclusis, intervenientibus. Quorum quidem tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis. Conditiones propositae a legatis illustrissimi Transsylvaniae Principis etc. in comitiis Varsaviensibus novi eligendi Regis gratia indictis, ordinibus et statibus Regni Poloniae.

Principio promittit illustrissimus Princeps se libertates, leges, consuetudines integre in Regno Poloniae et Magno Ducatu Lithvaniae conservaturum atque iureiurando, prout senatus et ordines statuent, quidquid erit e re Regni observaturum et comprobaturum.

Secundo, se debita omnia Regni, quae ad ipsum pertinere merito poterunt, soluturum.

Tertio, si ita ordinibus Regni visum fuerit, pollicetur se confestim recuperaturum esse, quidquid Moschus occupavit, quod si veteranis suis copiis erit opus, illas minime recusaturum.

Quarto, perpetuum foedus illud, quod iam olim initum cum Imperatore Turearum fuerat, confirmaturum. Cum Tartaris vero sempiternam quietem et pacificationem habiturum.

Quinto, limites Regni omnes ita muniturum, ne hostis quispiam accedere facile possit.

Sexto, dum adventum suum, si Deo ita visum fuerit, parat, ne interim aliqua ex parte hostis quispiam negotium Regno facessere possit, ducenta millia florenorum praemissurum se pollicetur, quibus iudicio senatus et ordinum, finibus et aliis necessitatibus prospiciatur. Ubi vero ipse advenerit, non per legatos, sed per semetipsum cum hostibus Regni bellum geret; paratus etiam pro salute Reipublicae vitam profundere.

Septimo, tum favore, tum propriis sumptibus, vinctos et captivos Russiae nobiles, non ita pridem a Tartaris abductos, redempturum esse.

Conditiones ex communi ordinum Regni consensu, illustrissimi Palatini Transsylvaniae etc. legatis propositae et ab iis susceptae, Varsaviae decima quarta Decembris anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo quinto [24 XII 1575]:

Inprimis: cum inclytæ Jagiellonicae familiae (quae hic diu et felicissime regnavit) tot extent erga Rempublicam Polonam incomparabilia merita, ordines Regni id maxime curant, ut suorum Regum posteritati, cum summa dignitate et honestate prospiciatur. Itaque ex communi ordinum decreto ante omnia sanciunt, ut illustrissimus Transsylvaniae Palatinus etc. serenissimam Poloniae Infantem in matrimonium ducat. Si vero contigerit (quod Deus avertat) serenissimam Infantem, vel fatis concedere, vel ab hoc matrimonio omnino alienam se prebere, nihilominus dignitas Regia suae celsitudini salva sit. Omnia iura, libertates, privilegia, immunitates a serenissimis Poloniae Regibus Reipublicae legitime concessas, necnon Articulos in electione Henrici Regis conscriptos et ab ordinibus oblatos primum hic Varsaviae ab ipsis legatis, deinde Parisiis ab utroque Rege publico iuramento approbatos confirmabit. Si quid praeterea circa coronationem ordines Regni ad augendas libertates postulaverint, publico privilegio approbabit. Ad repentina Regni praesidia mille equitum et quingentorum peditum stipendia legati quamprimum expedient. Auxilia externa nequaquam in Regnum adducet, nisi cum consensu senatus et ordinum. Stipendiarios milites extra Regnum insciis ordinibus non emittet. Cum sibi invicem ordines Regni pro decima octava die Ianuarii [18 I 1576] Andreioviae generalem conventum indixerint, curabit, ut in eo conventu has omnes conditiones, tam sibi ab ordinibus propositas, quam Nobis suo nomine a legatis oblatas, publico iuramento vel in persona, vel per suos solennes legatos confirmet. His supradictis conditionibus utrinque oblatis, ipsi legati nomine sui principis subscripserunt et eas sigillis munierunt: Georgius Blandrata propria, Martinus Berzeviceius procancellarius et orator, propria, sigillis eorundem subimpressis. Quarum praeinsertarum conditionum illa qua cavetur, ut has conditiones utrinque propositas, in conventu Andreioviensi iuramento, vel in persona, vel per solennes legatos confirmemus iuramento hic a Nobis de mandato ordinum per oratores suscepto mutata, reliquis omnibus stare ac easdem adimplere volentes postquam recitatas coram Nobis sigillatim expendimus et consideravimus, eas ratas et gratas habenda approbavimus et confirmavimus, approbamusque et confirmamus hisce litteris Nostris. Promittentes bona fide ac sub iuramento, Nos omnes conditiones praedictas ac omnia et singula in iis expressa inviolabiliter observaturos et adimpleturos cum effectu, sine ulla exceptione, nec iis unquam directe vel indirecte contraventuros. Dantes potestatem insuper cancellario et vicecancellario Regni Poloniae, pro tempore existentibus, ut postquam in Regnum Poloniae, Deo favente, venerimus, eosdem Articulos, eorumque confirmationem sub sigillo Regni Poloniae si id ordines Regni requirent, non expectato alio mandato Nostro, uterque vel alter eorum extradat, non obstante ulla exceptione seu quovis in contrarium mandato. Datum in summo templo civitatis Nostrae Meggyes, sub ipsis comitiis generalibus, die octava mensis Februarii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto [5 II 1576]. Stephanus electus Rex subscripsit. Martinus Berzeviceius procancellarius subscripsit.

C. Litterae confirmationis Articulorum Henrico Regi antea oblatorum

Stephanus Dei gratia electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque etc., necnon Transsylvaniae Princeps. Significamus universis et singulis, praesentibus et futuris, per spectabilem et magnificum Ioannem Tarło de Szczekarzowice, palatinum Lublinensem et capitaneum Pilznensem ac magnificos et generosos Georgium Mniszek de Magna Kunczyce, incisorem Regni ac Sano-censem et Socaliensem capitaneum, Albertum Starzechowski de Starzechowice, succamerarium Leopoliensem, palatinidem Podoliae, Nicolaum Iazłowiecki de Buczacz, palatinidem Russiae et capitaneum Lubaczowiensem, Ioannem de Ostroróg, Martinum Lwowski ab Ostrorog, Ioannem Plaza de Mstyczow, Georgium Niemsta de Krzczehczyce, Adamum Gorayski de Goray, Stanislaum Łaszcz de Strzemieliecz, Stanislaum Pstrokonski, Ioannem Beldowski, Ioannem Radzieiowski, oratores ab ordinibus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae, in Transsylvaniam ad invitandum Nos ad Regnum missos, oblatos Nobis esse publico nomine articulos seu leges ab ordinibus in electione Henrici Regis de Republica sancitos, quarum exemplum lingua Polonica qua sunt perlatae, sequitur.

1. Rady koronne rycerstwo i stany wszelakie Korony Polskiej i Litewskiego Narodu, także i inszych wszystkich państw do Korony należących, to sobie u Nas warowali, a My ustawiamy i za prawa wieczne mieć chcemy, iż za żywota Naszego, My i potomkowie Nasi Królowie Polscy i ciż Wielkie Książęta Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kijowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantckie i innych państw, nie mamy mianować ani obierać, ani obierania iakiego składać żadnym sposobem ani kształtem wymyślonym, Króla na państwo, successorsa Naszego, wsadzać. A to dlatego, aby zawżdy wiecznemi czasy po ześciu Naszym i potomkow Naszych, wolne obieranie Króla zostawało wszem stanom koronnym. Dla czego tytułu **haeredis** używać nie mamy, ani potomkowie Nasi, Królowie Polscy.

2. A iż [w] tej zacnej Koronie Narodu Polskiego, Litewskiego, Ruskiego, Inflantskiego i innych iest niemało **dissidentes in religione**, przestrzegając na potym iakich sedycyi i tumultów z tej przyczyny rozerwania ani niezgody religii, warowali to sobie niektórzy obywatele koronni konfederacyją osobliwą, że w tej mierze **in causa religionis** mają w pokoju być zachowani. Którą My im obiecuiemy trzymać w cale, czasy wiecznemi.

3. A w sprawach koronnych, które się dotykać będą osoby Naszej i dostoięństwa Naszego, poselstw do cudzych kraiow wysyłania i cudzych także poselstw słuchania i odprawowania, woisk iakich abo żołnierzow zbierania abo przyjmowania, My i potomkowie Nasi nic zaczynać i czynić nie mamy bez rady rad koronnych obojga narodu, spraw sejmowi należących niwczym nie wzruszając. A wszakoż te poselstwa, ktoreby się Rzeczypospolitej nie dotyczyły a mogły być wedle ich czasu i potrzeb odprawowane, tedy te mamy i będziemy mogli zawsze odprawować, za wiadomością panów rad koronnych obojga narodu, którzy przy Nas mieszkać będą.

4. O wojnie abo ruszeniu pospolitym nic zaczynać nie mamy mimo pozwolenie sejmowe wszech stanów, ani za granice koronne obojga narodu rycerstwa koronnego woennym obyczaiem wywodzić żadnym sposobem ani prośbą Naszą Królewską, ani płaceniem pięci grzywien **super hastam** My i potomkowie Nasi Królowie Polscy nie mamy, i słowem Naszym Królewskim przyrzekamy. Wszakże ieślibyśmy za uchwałą sejmową ruszenie pospolite uczynili, iednak nie dłużej mamy dżierzyć poddanych Naszych na miejscu tam kędy im wiciami ostatecznymi, to iest listy woennymi czas i miejsce oznaczemy, iedno dwie niedzieli. A ieślibyśmy za pozwoleniem wszech stanów za granice poddane swe wywieść chcieli, a oni Nam tego dobrowolnie dozwolili, tedy na każdego z osobna iezdnego, żadnej osoby nie wymując, także i szlachcica pieszego wojnę służyć powinnego, powinniśmy im dać niż się z granicy ruszemy po pięci grzywien, a nie mamy ich dłużej trzymać na żołdzie tych pięci grzywien iedno ćwierć roku. Rozdziału żadnego na części wojsk, tak wielkiego iako i małego, nie czyniąc między nimi. A ieślibyśmy ich do dwu niedziel nie ruszyli za granice, tedy przy Nas dłużej trwać nie będą powinni. A czasu wojny będziemy potrzeby wszystkie kosztem swym odprawować, iako działą, prochy, puszkarze, draby i straż wszelaką.

5. Granice koronne obojga narodu i wszystkich państw do Korony należących od wtargnienia nieprzyjaciela wszelkiego obroną opatrować nakładem Naszym mamy, zostawując kwartę w mocy wedle statutu polskiego.

6. Często się to też przytrafiać może, iż między tak wielą senatorów sentencyje, zdania i rozumienia być mogą różne a nie na wszem zawždy zgodne w sprawach wszelakich, przeto My i potomkowie Nasi władzą swą nic konkludować nie mamy, ale się co napilniej starać, abyśmy wszystkie do iednej sentencji przywieść mogli, uważając wszystkie wywoły ich, któreby się z prawem, wolnościami pospolitemi i z więtszym pożytkiem Rzeczypospolitej pokazywały, a któreby wolnościom, prawom i swobodom wszystkim państwom nadanym, przeciwnie nie były. A ieślibyśmy ich do iednej a zgodnej sentencji przywieść nie mogli, tedy przy tych konkluzjach Nasza zostawać ma, którzyby się najbliżej ku wolnościom, prawom a zwyczajom, wedle praw każdej ziemi i dobremu Rzeczypospolitej skłaniali, okrom spraw sejmowych, które się zwykłym obyczajem, z wiadomością i przyzwoleniem wszech stanów odprawować mają. Gdyż to iest rzecz pewna i doświadczona, iż sama iedna Osoba Królewska u tak wielkich państw tego Królestwa wszystkim sprawom zdołać nie może, zaczymy w nieład i w niebezpieczeństwo Korona wpaść mogła. Przeto ustawiamy i za wieczne prawo mieć chcemy, aby każdego sejmu walnego naznaczeni i mianowani byli z rad koronnych osob szesnaście, tak z Polski iako i z Litwy i innych państw do Korony należących, z wiadomością wszech stanów, ku innym urzędnikom koronnym polskim i litewskim, którzyby przy Nas ustawicznie byli, przestrzegając Osoby i dostojenstwa Naszego, wolności pospolitej, bez których rady i wiadomości nic My i potomkowie Nasi czynić nie mamy ani będziemy mogli w sprawach potocznych (nie wzruszając nic sejmowych). A ci panowie będą powinni przestrzegać, aby we wszystkich sprawach nic się nie działo **contra dignitatem Nostram** i przeciw prawu pospolitemu; z czego potym będą powinni respondować na sejmie walnym blisko przysłym. A wszakże każdemu z panów rad senatorów przyiechać do Nas ilekroć który raczy i obecnie mieszkać wolno ma być, i do tej sprawy i do każdej innej iako rady przypuszczamy i o wszystkim radzić i wiedzieć powinni będą. Także ci deputaci nic przed żadnym z nich mieć nie będą więcej, okrom tego, iż iuż oni do czasu swego obecnie powinni będą mieszkać przy Nas. Nie zaniechując obyczaju starego opisowania listy Naszemi **ad consiliarios absentes**, gdy się co takiego trafi. Naznaczenie tych senatorów na sejmie ma być zaraz osob 16, na każde półroka osob 4, ieden z biskupów, ieden z wojewod a dwa z kasztellanów, a mają iść koleją iako w radzie siedzą. A ieśliby który w swej kolejce zostać nie chciał albo **per aliquod legale impedimentum** nie mógł, aby się zaraz temże na sejmie opowiedział a inszy **ex ordine** na iego miejsce necessario naznaczony był. A ci mają mieć opatrzenie z skarbu Naszego i potomków Naszych, biskupi z ruskich kraioy i inni świeckiego stanu senatorowie każdy na swe półroka po pięci set złotych; a panowie duchowni kraioy polskich tego nie potrzebiują, gdyż są dobrze opatrzeni.

7. Sejm walny koronny we dwie lecie nadalej ma być składan, a gdzieby tego była pilna a gwałtowna potrzeba Rzeczypospolitej, tedy za radą panów rad obojga państwa, iako czas i potrzeba Rzeczypospolitej przynosić będzie, powinni go składać będziemy. A dłużej go dzierżeć nie mamy, nadalej do sześci niedziel. A przed takowemi sejmy w Polszcę wedle zwyczaju, a w Litwie wedle statutu Wielkiego Księstwa Litewskiego sejmiki powiatowe być mają, iako w Kole i w Korczynie sejmik główny bywa, także w Litwie w Wołkowisku główny sejmik być ma. Na które sejmiki przez posły swe potrzeby przypadłe zwykłym obyczajem oznaimiać mamy.

8. Obiecuem też słowem Naszym Królewskim, iż My i potomkowie Nasi sygnetu żadnego używać nie mamy ani pieczęci osobnej w sprawach Rzeczypospolitej należących, tam **intra quam extra Regno**, iedno koronnych pieczęci, które przy kanclerzach i podkanclerzach są, tak polskich, iako i litewskich.

9. Urzędy koronne obojga narodu w cale zachowane być mają, także i dworskich urzędów umniejszać i zatłumiać nie mamy, ale owszem ludziom statecznym, godnym i zasłużonym obojga narodu a nie obcym, gdziebykolwiek wakowały, powinni będziemy dawać.

10. Aby wątpliwość żadna około gruntów szlacheckich nie była, wolne zawždy ze wszelkimi pożytkami któreby się kolwiek na ich grunciech pokazywały, też i kruszce wszelakie i okna

solne, zostawać mają. A My i potomkowie Nasi, przekazywać im nie mamy, czasy wiecznemi, wolnego używania.

11. Także obiecujemy, iż wykładów nie przypuścimy ani wywodów żadnych z prawa obcego, ani daniny z przodków Naszych dóbr prawem dziedzicznym nadanych, aby miały być za lenna poczytane, tylko na którychby stało mianowicie, że są nadane **iure feudali**.

12. Starostowie pogranicznych i sądowych zamków i miast głównych, także i miasta główne, które starostw nie mają, przysięgać Królowi i Królestwu mają, iż **tempore interregni** zamków i miast spuszczać nie mają ku szkodzie Rzeczypospolitej nikomu inszemu, iedno Królowi wolnie za zezwoleniem wszech obranemu i koronowanemu, pod utraceniem pocziwości, gardła i maiętności.

13. Korona Królestwa Polskiego ma być w skarbie koronnym w Krakowie chowana przez pana podskarbiego koronnego za pieczęciami i kluczami senatorów tych, to iest kasztellana Krakowskiego, wojewodę Krakowskiego, Poznańskiego, Wileńskiego, Sendomierskiego, Kaliskiego i Trockiego; którzy jej otwarzać nie mają, iedno za zezwoleniem spolnym wszech rad koronnych i stanów. A wszakoż niebytność którego z nich prze chorobę albo inne **legale impedimentum** przekazać nie ma spolnego zezwolenia; owszem absens, za pbwieszczeniem innych senatorów, powinien tamże klucz swój do innych kolegow przesłać. A ieśliby którego śmierć zasła, tedy inni kolegowie praesentes moc mają zamek iego otworzyć i pieczęć odeprzeć.

14. Sprawiedliwość pospolitą sądową niektóre kraie Korony Polskiej sobie zwoliły, zdeimując ją z Osoby Naszej, czego My im dozwalamy i hamować nie mamy. Z tym dokładem, że innym, którzyby chcieli także u siebie postanowić, wolno być ma zawždy, a poprawa jej ma być wolna za spolnym ich dozwozeniem. I ieśliby się im zdało zasię na Osobę Naszą Królewską włożyć, tedy ją powinni będziem na się przyiąć, My i potomkowie Nasi. Także też panowie, rady wszystkie i stany Wielkiego Księstwa Litewskiego i Ziem Wołyńskiej, Kijowskiej, Braclawskiej, które się prawem litewskim sądzą, to tymże sposobem postanowili, iż do sejmu przyszłego na koronacyją Naszą złożonego, praw swych poprawić i obyczaj sprawiedliwości między sobą postanowić mają. A iako oni między sobą postanowią i na co się większa część tych którzy się prawem litewskim sądzą zgodzi, to My wszystko przy koronacyi Naszej poprzysiąc powinni będziemy i na potym także praw swych i sądów poprawować im będzie wolno zawždy.

15. Osobliwie to waruiemy, iż podatków ani poborow żadnych na imionach Naszych Królewskich i rad duchownych, także cel nowych na miastach Naszych w Polsce i w Litwie i we wszystkich ziemiach do Korony należących składać i postanawiać nie mamy, bez dozwozenia wszech stanów na sejmie walnym. Ani też monopolia rzeczy tych, które z państw koronnych, tak Polskich, iako Litewskich pochodzą, ustawiać dopuścić nie mamy.

16. A iż na małżeństwie Naszym wiele Rzeczypospolitej należy, tedy obiecujemy i przyrzekamy za się i za potomki Nasze Króle Polskie, nigdy nic nie stanowić ani przed się brać około małżeństw Naszych, mimo wiadomoś i przyzwolenie rad koronnych obojga narodu. A okrom takowych przyczyn, które Pismem i Słowem Bożym są wyrażone, żadnych okazyi do niemieszkania powinnego w małżeństwie albo do rozvodu szukać sobie nie będziemy.

17. Kondycyje wszystkie przez posły Nasze imieniem Naszym podane i umocnione wypełnić wszystkie powinni będziemy i słowem Naszym przyrzekamy to wszystko, i coby iedno-kolwiek ieszcze wolności praw swych stany koronne obojga narodu Nam przy koronacyi podali, przyimuiemy i przysiąc mamy, poprzysiąc, utwierdzić i na potomne czasy mocno trzymać, wypełniać powinni iesteśmy i obiecujemy, pod wiarą i przysięgą Naszą, słowem Naszym przyrzekamy, utwierdzamy na wieczne czasy. A ieślibyśmy (czego Boże uchowaj) co przeciw prawom, wolnościom, artykułom, kondycyjom wykroczyli, albo czego nie wypełnili, tedy obywatel koronne obojga narodu od posłuszeństwa i wiary Nam powinnej, wolne czyniemy.

18. Stanowiono i pisano to wszystko przez rady koronne obojga narodu, rycerstwo i stany wszech państw do Korony należących, na sejmie pospolitym **electionis** pod Warszawą przy wsi Kamionnej, dnia dwudziestego Maia, roku Bożego tysiącnego pięćsetnego siedmdziesiątego trzeciego.

Quos quidem articulos seu leges in omnibus earum punctis et conditionibus approbandas, roborandas et confirmandas duximus, approbamusque roboramus et confirmamus per praesentes

litteras Nostras. Decernentes eas perpetuae, indubiae ac inviolabilis firmitatis robur obtinere debere, promittentesque sub iuramento, illas in praedictis omnibus earum punctis et conditionibus, sine ulla excusatione et exceptione, firmiter, inconcluse et inviolabiliter tenere, observare, adimplere et exequi, et tereri, observari, adimpleri et exequi facere. Praeterea promittimus, si ultra has leges seu articulos suprascriptos ordines, aliquas alias de Republica in conventu Regni Andreioviae vel Cracoviae circa coronationem Nostram sancient, et Nobis offerent, approbare, roborare et confirmare, exequique ac adimplere sine ulla exceptione. Dantes potestatem insuper cancellario et vicecancellario Regni, pro tempore existentibus, ut postquam, Deo favente, feliciter in Regnum Poloniae venerimus, hanc eorundem articulorum seu legum confirmationem ac confirmationem de facto articulorum et legum, quae ante coronationem Nostram, Andreioviae vel Cracoviae sancientur, sub sigillo Regni Poloniae, ordinibus terris ac subditis Nostris, qui eam requirent, non expectato alio mandato Nostro, uterque vel alter eorum extradat, non obstante ulla exceptione seu quovis in contrarium mandato. Quod vero ad articulum inter caeteros in conventu electionis Henr ici Regis latum, de matrimoniis Regum attinet, cum iam sit constitutum, postulanti- bus, Nostris oratoribus de matrimonio Nostro cum serenissima Principe Anna serenissimi olim Principis Domini Sigismundi Augusti sorore, id quod hac de re iam constitutum est et inter caete- ras condiciones oblatis Regni Nobis propositum, voluntarie ac libenter, bona fide adimplere pollice- mur. In cuius rei fidem litteras hasce manu Nostra subscripsimus, sigillumque Nostrum quo ad praesens in Transsylvania utimur iis appendi iussimus.

Actum et datum in summo templo civitatis Nostrae Maggyes, sub ipsis comitiis generalibus, octava mensis Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto [8 II 1576]. Praesentibus spectabilibus, magnificis, generosis ac egregiis, Ioanne Tarlo de Szczekarzowice pa- latino Lublinensi et capitaneo Pilznensi, Georgio Mniszech de Magna Kończyce incisore Regni ac Sanocensi et Sokaliensi capitaneo, Alberto Starzechowski de Starzechowice, succamerario Leopoliensi, palatinidae Podoliae, Nicolao Iazłowiecki de Buczacz, palatinidae Russiae et capi- taneo Lubaczowiensi, Ioanne de Ostroróg, Martino Lwowski ab Ostrorog, Ioanne Plaza de Mstyczow, Georgio Niemsta de Krzeczencyce, Adamo Gorayski de Goray, Stanisłao Łaszcz de Strzemielec, Stanisłao Pstrokowski, Ioanne Beldowski, Ioanne Radzieiowski, oratoribus Regni Poloniae. Item spectabilibus, magnificis, generosis domino Christophoro Bathori de Sumlio, co- mite perpetuo Comitatus Bioriensis, fratre Nostro observando, Christophoro Hagemas de Berego, comite perpetuo Comitatus Zohnok mediocris etc., Stephano Bathori iuniori de Sumlio et nepote Nostro, Samuele a Zborow aulae Nostrae familiari, Valentino Teorego de Enimig, comite per- petuo Comitatus Huniadis ac aulae Nostrae familiari, Georgio Bamfy, Lozoncy capitaneo, aulae Nostrae familiarium et consiliario Nostro, Ladislao Geffaffy de Rathor consiliario Nostro, Alexandro Kendy de Lona consiliario Nostro, Ladislao Chaki Karetzeg, Stephano Tompa bano Nostro, districtuum Karansebes et Lugas, Volphango Bomfi comite Comitatus Dobocensis, Bal- thazaro Iakchi de Kusaly, aulae Nostrae familiari, Francisco Kendy de Ratnot, comite Comitatus de Kikeleo, Stephano Apaffi, praefecto arcis Nostrae Fogaras, Volphango Bethlen, Blasio Kamoty et Thoma Thorni, aulae Nostrae familiaribus, Nicolao de Visselen, Emerico Suliog de Zopor, magistris, protonotariis nostris, Gabriele Vites, comite Comitatus Tordensis, Gabriele Peokri de Petrovinia, Nicolao Valkai, Gabriele Chaki de Palota, Georgio Vas de Czegie et Ioanne Cheffei de Nozali, comitibus Comitatus Kolosiensis, Michaelae Komis de Erdeo, Zentigeorgij comite fodinae Nostrae salium Siculicalium, Francisco et Emerico Lazar, iudicibus Regiis, sedis Nostrae Siculicalis Maros, Volphango Komis de Zentphal et Michaelae Petki, sedis Siculicalis Udvarseli, iudicibus Regiis, Augustino Heidug, Regio iudice Cibiensi, proceribus, dignitariis, officialibus ac nobilibus Poloniae et Transsylvaniae et aliis quam plurimis omnium statuum et ordinum Regni Nostri Transsylvaniae et partium Ungariae sibi annexarum, legatis. Stephanus electus Rex. Martinus Berzeviceius, procancellarius.

D. Litterae confirmationis generalis

Stephanus Dei gratia electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhiniae, Podlachiae, Livoniaeque etc., necnon Transsylvaniae

Princeps. Significamus hisce litteris Nostris, quorum interest universis et singulis, praesentibus et futuris, quia Nos considerantes erga Nos singularem propensionem ac singularia studia consiliariorum, dignitariorum, officialium, nobilium, omniumque statuum ac ordinum Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvanie, terrarumque ac dominiorum iis annexorum, quod Nos potissimum inter caeteros principes Christianos ad fastigium regium voluntatibus ac suffragiis suis extulerint, Regemque suum et eundem Magnum Ducem, iure electionis ipsorum libere creaverint, cum bona et matura deliberatione. Ac ex debito et officio Nostro, secutique vestigia antecessorum Nostrorum, divorum Poloniae Regum et Magnorum Ducum Lithvaniae, omnia privilegia, donationes, inscriptiones, advitalitates, libertates, praerogativas, immunitates, tam Regni et Magni Ducatus, quam terrarum earundem communes ipsis coniunctim aut separatim concessas, quam privatarum personarum, cuiuscunque status, conditionis, sexus existentium, civitatum, oppidorum et locorum quorumcunque privatas, ecclesiasticas et saeculares, cuiuscunque generis, per antecessores Nostros Regni Poloniae ac Magni Ducatus Lithvaniae, terrarumque iis coniunctarum, Reges, Principes, Duces ac Dominos, tam in toto quam in parte, praesertim vero Casimirum Magnum, Ludovicum Lois nuncupatum, Vladislaum Secundum Jagellonem dictum, fratresque eius Vitoldum et Sigismundum, Magnos Duces Lithvaniae, Vladislaum Tertium, Casimirum Tertium Jagellonis filios, Ioannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum Primum, Sigismundum Secundum Augustum ac Henricum, Reges Poloniae et Magnos Duces Lithvaniae, ac etiam per Magistros Prussiae, Archiepiscopos, Episcopos, Magistros, Praeceptores Livoniae, Duces, Principes ac Dominos terrarum Russiae, iuste et legitime emanatas et concessas, ac iuri communi utriusque gentis non contrarias, ac item iura, leges, statuta, constitutiones, ordinationes, libertates ac immunitates in conventibus Regni quibuslibet legitime sancitas, nominatim autem libertates et leges in conventu electionis Henrici Regis latas, ac quae in conventu Andreioviensi vel coronationis Nostrae feruntur, et Nobis exhibebuntur. Ita tamen, ut haec specialitas generalitati, nec generalitas specialitati derogat. Tum etiam conditiones per oratores Nostros cum ordinibus pactas et conventas et a Nobis approbatas. Quorum omnium praemissorum tenores tanti esse volumus, ac si hisce literis de verbo ad verbum insertae sint, in omnibus earum articulis, punctis, clausulis, conditionibus, approbandas, roborandas et confirmandas duximus, approbamusque roboramus, confirmamus per praesentes litteras Nostras. Decernentes illas perpetuae, indubiae ac inviolabilis firmitatis robur obtinere debere. Recipimusque, spondemus et Regio verbo Nostro pollicemur, illam in praedictis earum punctis, articulis, clausulis, conditionibus, firmiter, inconcusse, inviolabiliter tenere, observare et implere et exequi, ac omnibus ac singulis ex iis satisfacere cum effectu et teneri, observari et exequi facere. Item pollicemur, recipimus ac spondemus, quod omnia per hostes finitimos iniuste a Regno Magnoque Ducatu Lithvaniae et dominiis eorundem, quocunque modo occupata, vel bello vel quovis alio modo distracta, ad proprietatem et unionem eiusdem Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithvaniae aggregabimus neque fines Regni et Magni Ducatus Lithvaniae minuemus, sed pro viribus Nostris proferemus et dilatabimus. Quod si aliquid contra libertates et immunitates, iura, privilegia praedicta Regni et Magni Ducatus Lithvaniae ac caeterarum provinciarum iis annexarum fecerimus, non servantes (quod absit) aliquid illorum in toto vel in parte, id totum irritum et inane, nulliusque momenti fore decernimus et pronunciamus. Quod vero supra hisce litteris, privilegia, libertates ecclesiasticas cum caeteris confirmavimus, id nihil articulo iuramenti derogare volumus, videlicet pacem et tranquillitatem inter dissidentes de religione tuebimur et manu tenebimus etc. quem inconcusse firmiter et inviolabiliter ac cum effectu, Nos observaturos promittimus ac spondemus. Dantes insuper potestatem cancellario et vicecancellario Regni Poloniae, pro tempore existentibus, ut postquam, Deo favente, feliciter in Regnum Poloniae venerimus, has litteras confirmationis generalis iurium, privilegiorum et libertatum Regni ac Magni Ducatus ac terrarum iis annexarum, cum confirmatione de facto articulorum et legum, quae ante coronationem Nostram Andreioviae vel Cracoviae sancientur, sub sigillo Regni Poloniae, ordinibus, terris ac subditis Nostris, qui eam requirent, non expectato alio mandato Nostro, uterque vel alter eorum extradat, non obstante ulla exceptione seu quovis in contrarium mandato. In cuius rei fidem litteras hasce manu Nostra subscripsimus, sigillumque Nostrum, quo ad praesens in Transsylvania utimur, iis appendi iussimus. Datum

in summo templo civitatis Nostrae Meggyes, sub ipsis comitiis generalibus, die octava mensis Februarii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto [5 II 1576]. Stephanus electus Rex subscripsit. Martinus Berzeviceius procancellarius subscripsit.

A tak my wyższej pomienione rady koronne z przerzeczonymi stany koronnemi, rozumiejąc to być rzecz potrzebną, aby ta przysięga Króla Pana naszego obranego była co naprędzej do wiadomości wszech ludzi przywiedziona, użyliśmy lego mości pana Walentego Dembińskiego z Dembian, kanclerza Korony Polskiej, aby te wszystkie listy, których oryginały przy sobie ma, do druku podał¹, a potem każdy exemplarz z nich, dla pewniejszej wiary ręką własną podpisał i pieczęcią swoją zapieczętował i do wszech ziem, wojewodztw i powiatów koronnych, tudzież do wszystkich państw Koronie należących, rozsyłać kazał. Gdzie przy tym wszech wobec starostów i innych namiestników, tak w Koronie iako i w państwach do niej należących, będących, napominamy, abyście wasza mość przerzeczone listy, abo takowe Króla elekta Naszego praw i swobod poprzysiężenia, nie tylko do ksiąg grodzkich wpisać i z nich to ludziom tego potrzebującym wydawać, ale też to wszędzie przez woźne ziemskie iawnie na miejscach pospolitych obwoływać, i wszem do wiadomości przywozić, z powinności urzędów swoich nie zaniechali, i owszem tym którym należy to uczynić, bez wszelkich odwołów rozkazali. Dan z Krakowa, **tertia die mensis Martii [3 III] anno Domini 1576.**

II. OZNAJMIENIE PRZYJAZDU KRÓLEWSKIEGO [5 MARCA 1576 R.]

My rady duchowne i świeckie, także i posłowie ziemscy, mocą uniwersałów naszych z elekcyi warszawskiej, także i zjazdu Andrzeiowskiego, tu do Krakowa sami przez się iako i od braci swej, **cum sufficienti mandato**, na ten akt koronacyi Pana nowo obranego, Iego Miłości Pana Stephana Batorego, Woiewody Siedmigródzkiego, także Królewny lej Miłości Anny, iako o tym szerzej i dostateczniej uniwersały obmawiają (przy których my wedle obowiązków tych, któreśmy wzięli na sumnienie i na uczciwość swą, statecznie stoimy, niwczym ich namniej nie odstępuiąc) tu do Krakowa na dzień czwarty Marca zgromadzeni **generaliter** wszyscy, **singulariterque, singuli**, zgodnie, iednostainie, **nemine contradicente**, tak to waszym mościom wszem oznajmujemy.

Widząc że przez nierychłe dojście spraw i pism naszych do rąk Króla Iego Miłości Elekta naszego, to się stało, że na ten czas Kroi lego Miłość Elekt nasz przybyć żadną miarą do tego aktu koronacyi nie mógł, aby tedy wolnościom naszym i uniwersałom przez nas postanowionym, także elekcyi przez nas uczynionej tym się co nie ubliżyło, widząc to iednak, że Kroi Iego Miłość Elekt nasz poprzysiężone pacta conventa nam posłać raczył, które po wszystkiej Koronie za pieczęciami i podpisami własnymi ichmościow panów kanclerzow wydacieśmy poruczyli i do druku podali, przez posły nasze z inszemi wszystkimi artykuły od nas lego Królewskiej Miłości podanemi to na ten czas nam dostatecznie opatrzone, i posła swego ad **concludenda caetera** wedle pisem przez nas dla wolności naszych uczynionych, posłać raczył. Widząc tedy być **ex parte pactorum** rzecz wszędzie bezpieczną i pewni już będąc i iści, przyjazdu Króla Iego Miłości Elekta naszego, na dzień ósmy Kwietnia. Czego wedle powinności naszej i poruczenia waszmościów wszech tam oczekiwamy, statecznie a niwczym nieodmiennie stojąc przy uniwersalech wyżej omienionych, tak Warszawskim iako Andrzeiowskim. A kto-by iakimkolwiek sposobem chciał temu przeszkadzać a inaczej to deklarować, co iedno jest w uniwersalech naszych opisano, tak z strony koronacyi Króla Iego Miłości Pana naszego,

¹ *Por.*: Stephanus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae etc. Confirmatio generalis omnium iurium, privilegiorum, libertatum Regni Poloniae etc. Litterae significatoriae de electione Annae Infantis in Reginam Poloniae et serenissimum Stephanum in Regem Poloniae 1575. Naznaczenie koronacyi królewskiej. Litterae de praestito iuramento (Kraków 1576).

K. Estreicher dodaje, iż w niektórych egzemplarzach tego druku dodane są jeszcze: Konstytucye sejmku walnego koronacyjnej 1576 (tu publikowane poniżej w p. VII). Por. : Bibliografia Estreichera, cz. III, t. I, og. zbioru t. XII, Kraków 1891, s. 406.